

Otázka: Sociální teorie 19. století

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Himymum

Za sociální teorie označujeme takové sociálně- filozofické myšlení, které směřovalo k nápravě společenských poměrů v 19. století. Devatenácté století bylo stoletím výrazných sociálních změn. Docházelo k rozmachu industrializace snad ve všech evropských státech. S tím rostla politická i ekonomická moc buržoazie. Obyvatelstvo se stěhuje do měst, města se rozrůstají a vzniká nová společenská třída, která se postupně stává společensky nejpočetnější a tou je **proletariát** neboli dělnictvo. Zatímco, jak bylo uvedeno výše, moc relativně úzké skupiny kapitalistů roste, politická i ekonomická moc dělnictva je téměř nulová. Ochrana dělnické vrstvy neexistuje, stejně tak, jako neexistuje žádná politická moc, která by hájila zájmy dělnické vrstvy.

Postavení dělníků je velmi špatně. Neexistuje úprava pracovní doby. Dělníci musí pracovat i více jak dvanáct hodin denně za minimální mzdu. Pracovat musí, a to i za nebezpečných podmínek. Ženy a děti pracují ovšem jen za poloviční mzdu než jaká byla vyplácena mužům. Neexistují podpory v nezaměstnanosti, neexistuje dostupné vzdělání pro dělníky. Dělníci žijí ve slumech a přeplněných bytech, kde jsou mnohdy otřesné podmínky. Proto se objevují snahy postavení dělníků zlepšit a zajistit dělníkům podíl na politické moci.

Za sociální teorie 19. století lze považovat chartismus, utopický socialismus, anarchismus a marxismus.

Chartismus:

Chartismus se objevuje v první polovině 19. století v **Anglii**. Byla to snaha docílit zlepšení podmínek dělnictva parlamentním způsobem. Na zvláštní listiny – **charta** – byly sepsány **požadavky dělníků** (maximální pracovní doba, min mzda ...). Tyto listiny byly poté dělníky podepisovány (což byl mnohdy problém vzhledem k negramotnosti většiny dělníků) a odevzdávaly se parlamentu k projednání.

Chartismus byl sice zákonným procesem, avšak velice zdlouhavým, který přinášel výsledky řádově až za roky nebo celá desetiletí. Chartismus se objevuje i dnes jako jeden ze způsobů, kdy se lidé snaží upozornit na nějaký problém. Je to legální způsob, jak vyjádřit veřejné mínění. (např. petice)

Utopický socialismus:

Je nazván podle díla Tomase Moora UTOPIA. Utopia byl bájný ostrov, který byl dokonalý, a kde existovaly dokonalé společenské podmínky (např. neexistence bohatství ani chudoby). Taková společnost však neexistuje a proto i myšlenky utopického socialismu byly obtížně nebo vůbec realizovatelné.

Jde o vizi, jak zlepšit poměry dělníků. Vzniká ve **Francii**, kde se o jeho prosazení pokoušeli **Charles Fourier** a hrabě **de Saint - Simon**. V Británii se pak o praktickou realizaci pokusil továrník **Robert Owen**. Stavěl pro své dělníky hygienické ubytovny, na své náklady nechal děti dělníků studovat. Razil heslo, že spokojený dělník víc pracuje, což se nepotvrdilo. Owen díky své dobročinnosti nakonec zkrachoval a sám se stal nemajetným.

V našich zemích, v rámci Rakouska- Uherska zastával utopistické myšlenky **Matouš Klácel**, který měl vliv i na tvorbu Boženy Němcové.

Utopický socialismus mířil především na emoce a soucit bohatých vůči chudým. Je to snaha přimět bohaté, aby chudým pomáhali. To se povedlo jen z části, pouze formou dobročinných

charitativních akcí a sbírek.

Anarchismus:

Jde fakticky o bezvládu. Anarchismus je názor, který **přisuzuje zlo jakémukoli vládnímu systému**, který člověka ovládá a nutí ho dělat i to, co nechce. Požaduje tedy **odstranění státu**, zjednodušení či úplné **odstranění zákonů** a maximální **svobodu jednotlivce**.

Anarchisté se projevovali jako kritici poměrů, žádali uvolnění cenzury, odstranění byrokracie, svobodu slova. Snaha prosadit se měla u prvních anarchistů i podobu útoků – atentátů – na společnost, zejména její vrcholné představitele.

Zakladateli anarchismu byli **Rusové** – Michail Bakunin a P. N. Kropotkin. Byli organizátory několika atentátů, např. na cara Alexandra II. r. 1881. Car byl opravdu úspěšně zlikvidován.

U nás se anarchismus šířil v nenásilné podobě jako kritika společenských poměrů zejména mezi umělci. Např. S. K. Neumann.

Anarchismus má dnes svoji podobu i v terorismu, násilí je chápáno jako prostředek prosazení politických cílů. Současný levicový evropský anarchismus však násilí odmítá. Zdůrazňuje oproti tomu svobodu člověka, změnu v životním stylu (např. odmítání konzumu). Anarchisté jsou proti globalizaci a ničení životního prostředí.

Marxismus:

Zakladateli jsou **Karel Marx a Friedrich Engels**. Marx byl německým filozofem, avšak velkou část svého života prožil v Londýně, podporován Engelsem, který byl majitelem textilních továren. S jeho pomocí a podporou vyložil podstatu kapitalismu a svou vizi dalšího vývoje v díle **Kapitál**. Ten má tři díly, po Marxově smrti dílo dokončil Engels. Marx je však považován za **tvůrce komunistického hnutí a dělnického internacionalismu**. Svou vizi, jak mají dělníci sami bojovat za zlepšení svých poměrů shrnul v tzv. **Komunistickém manifestu**.

Filozofické názory Marxe a Engelse nazýváme **dialektickým a historickým materialismem**. Marxismus jako sociální filozofie vznikl v 2. polovině 19. století. Je tvořen filozofickými, ekonomickými i politickými úvahami:

- Marxistická filozofie: Přichází jako první s názorem, že původ světa je materiální - hmota, a že i sám člověk nebyl stvořen Bohem, ale vyvinul se v důsledku evolučního vývoje na Zemi. Zde se opírá o Darwinovu evoluční teorii. Tato filozofie je doplněna Engelsovou Dialektikou přírody, kde Engels tvrdí, že nejvýraznějším rysem nebo charakteristikou člověka je jeho práce. Člověk jako jediný tvor na Zemi pracuje, přetváří přírodu. Způsob práce se přitom také mění v průběhu společenského vývoje (viz. primitivní pracovní nástroje pravěkého člověka a složité nástroje, např. stavební stroje dneška).
- Ekonomický marxismus: Je také obsahem díla Kapitál a zde již Marx přesně definuje ekonomické pojmy jako např. : zboží, peníze, půda, trh, kapitál ... Je zde vysvětlena podstata kapitalistického způsobu podnikání a vytváření ekonomických statků. Podle Marxe je zdrojem zisku pro kapitalistu tzv. nadhodnota (nezaplacený čas za práci), která je vytvářena mnoha způsoby (např. prodlužováním pracovní doby, vynakládáním většího pracovního výkonu při stejné pracovní době, zvyšování výkonu pomocí strojů....). Výsledkem je tzv. vykořisťování dělníků.
- Politická teorie marxismu: je označována jako vědecký socialismus, jeho podstatu tvoří snaha změnit postavení dělníků ve společnosti a snaha zlepšit jejich životní úroveň. Podle Marxe je toho možné dosáhnout pouze aktivním politickým bojem (třídním bojem). Ten je rozdělen na tři fáze:

Ekonomický boj - vedou jej všichni pracující s cílem zlepšit své postavení. Toho lze docílit prostřednictvím stávek, demonstrací, vyjednávání...

Ideologický boj - boj za názory, přesvědčení mezi pracujícími a buržoazií. Provádí se všemi

způsoby mluveného i psaného slova (politické pamflety, letáky, písně, vtipy...).

Politický boj – boj o moc, vedou jej obě třídy, buržoazie i proletariát prostřednictvím politických stran. Způsoby mohou být nenásilné – např. snaha o úspěch ve volbách i násilné – např. atentáty, revoluce, politické převrasy, v krajním případě i občanská válka.

Ve skutečnosti jsou však mnohdy všechny způsoby boje propojeny. Leninismus (radikální forma marxismu, vykonstruovaná V. I. Leninem) upřednostňuje násilný způsob.

Marx se po neúspěchu 1. proletářské revoluce ve Francii (tzv. Pařížská komuna) orientuje na jinou cestu – nerevoluční – to je snaha o legitimní prosazení cílů: tzv. **první internacionála**, založena v Londýně r. 1864. Ta měla dva cíle:

- 1) zakládat politické strany (např. nacionální demokracie, u nás v roce 1878)
- 2) získat pro dělníky volební právo.

Roku 1879 byla v Francii založena tzv. **2. internacionála**. Ta přijímá další požadavky, jako např. slavit 1. květen jako svátek práce a zakládat odbory.

Z odmaturoj: Filozofické názory Marxe a Engelse nazýváme **dialektickým a historickým materialismem**. Dialektický materialismus je propojení gnoseologie a ontologie. Materiální podstata se řídí dialektickou zákonitostí, postupem od nejjednodušších forem pohybu(hmoty) až po ty nejsložitější, tedy po myslícího člověka. Historický materialismus je marxistickým pojetím dějin. Opírá se o konkrétní definici člověka jako tvůrce svých existenčních prostředků. Proto na první místo v životě člověka klade ekonomický faktor.

Chybí prolnutí těchto teorií s koncepcí dnešního sociálního státu.